

dr Robert Szymula

Uniwersytet w Białymstoku

Wydział Filologiczny, Katedra Językoznawstwa Sławistycznego

tel. (85) 745 74 50

e-mail: r.szymula@uwb.edu.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4879-4554>

REALIZACJA KONCEPTU „WOLNOŚĆ” I „SPRAWIEDLIWOŚĆ” W OFICJALNYCH WYSTĄPIENIACH PREZYDENTA W.W. PUTINA (NA MATERIALE ORĘDZI DO ZGROMADZENIA FEDERALNEGO)

ABSTRAKT

Artykuł przedstawia analizę werbalizacji dwóch konceptów, ważnych dla różnych gatunków dyskursu politycznego: „wolność” i „sprawiedliwość”. Badanie zostało przeprowadzone na podstawie stosunkowo nowego dla rosyjskiego dyskursu prezydenckiego gatunku, jakim jest orędzie prezydenta do Zgromadzenia Federalnego. Materiał stanowiły wszystkie orędzia wygłoszone przez prezydenta W.W. Putina (2000–2007, 2012–2016, 2018–2020). Do przeprowadzenia badania wykorzystano metodę opisową i kontekstualną. Analiza pokazała, że werbalizacje omawianych konceptów nie są liczne, są także dość ogólne. Główny akcent w przypadku konceptu „wolność” położony został na obszar gospodarki, a w przypadku konceptu „sprawiedliwość” na sferę społeczną.

Słowa kluczowe: dyskurs polityczny, orędzie do Zgromadzenia Federalnego, prezydent

ABSTRACT

IMPLEMENTATION OF THE CONCEPTS OF “FREEDOM” AND “JUSTICE” IN THE OFFICIAL SPEECHES OF PRESIDENT V.V. PUTIN (THE PRESIDENTIAL ADDRESS TO THE FEDERAL ASSEMBLY)

The article presents an analysis of the verbalization of two concepts important for different genres of political discourse: the concepts of “freedom” and “justice”. The study was prepared on the basis of a relatively new genre for Russian presidential discourse, which is the Presidential address to the Federal Assembly. The lexical material was taken from all the addresses delivered by President W.W. Putin (2000–2007, 2012–2016, 2018–2020). The descriptive method and the contextual method were used during the analysis. The

analysis showed that the verbalizations of these concepts are not numerous; they are also quite general. The main emphasis in the case of the concept of "freedom" was placed on the economy, and in the case of the concept of "justice" on the social sphere.

Key words: political discourse, address to the Federal Assembly, president

Jednym z ważnych, choć wciąż stosunkowo nowych gatunków rosyjskiego dyskursu politycznego, jest mowa prezydenta wygłaszana przed Zgromadzeniem Federalnym (orędzie do Zgromadzenia Federalnego). Pojawienie się tego gatunku dyskursywnego związane jest prawdopodobnie z wpływem zachodniego systemu politycznego (np. w Wielkiej Brytanii panujący monarcha wygłasza tzw. „mowę tronową” – „King’s/Queen’s speech” w obecności członków zgromadzenia narodowego z okazji rozpoczęcia nowej, rocznej sesji parlamentu; w USA prezydent zwraca się do członków Kongresu z orędziem o stanie państwa – „State of the Union address”), a także z tradycją prezentowania przez sekretarza generalnego sprawozdań na zjazdach partii. Pierwsza mowa tego typu wygłoszona została w 1994 r. przez B.N. Jelcyna i od tego czasu przedstawiana jest corocznie. Do 1993 r. obowiązek wystąpienia z orędziem regulowała ustawa *О Президенте РСФСР* z 24.04.1991, zgodnie z którą (artykuł 5.) „Президент РСФСР: (...) представляет не реже одного раза в год доклады Съезду народных депутатов РСФСР о выполнении принятых Съездом народных депутатов РСФСР и Верховным Советом РСФСР социально-экономических и иных программ, о положении в РСФСР, обращается с посланиями к народу РСФСР, Съезду народных депутатов РСФСР и Верховному Совету РСФСР. Съезд народных депутатов РСФСР большинством голосов от общего числа народных депутатов РСФСР вправе потребовать от Президента РСФСР внеочередного доклада”¹. Od 1993 r. obowiązek ten nakłada na prezydenta artykuł 84. Konstytucji Federacji Rosyjskiej: „Президент Российской Федерации: (...) обращается к Федеральному Собранию с ежегодными посланиями о положении в стране, об основных направлениях внутренней и внешней политики государства”².

W latach 1994–2002 orędzia miały swoje nazwy (1994 r.: *Об укреплении российского государства. Основные направления внутренней и внешней политики*; 1995 r.: *О действенности государственной власти в России*; 1996 r.: *Россия, за которую мы в ответе (О положении в стране и основных направлениях*

¹ *О Президенте РСФСР*, [online], http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_63/, [dostęp: 11.03.2020].

² *Конституция Российской Федерации*, [online], <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-6.htm>, [dostęp: 11.03.2020].

политики Российской Федерации); 1997 г.: *Порядок во власти – порядок в стране* (о положении в стране и основных направлениях политики Российской Федерации); 1998 г.: *Общими силами – к подъёму России* (о положении в стране и основных направлениях политики Российской Федерации); 1999 г.: *Россия на рубеже эпох* (о положении в стране и основных направлениях политики Российской Федерации); 2000 г.: *Какую Россию мы строим*; 2001 г.: *Не будет ни революций, ни контрреволюций*; 2002 г.: *России надо быть сильной и конкурентоспособной*), począwszy od 2003 roku nie są one im nadawane. Orędzia wygłaszane były na Kremlu (do 2008 r. – w Sali Marmurowej, od 2008 r. do 2016 r. w Sali Gieorgijewskiej), w 2018 i 2020 r. w Maneżu, centralnej sali wystawowej Moskwy, a w 2019 r. w Starym Dworze Handlowym (w 2017 r. prezydent nie występował z orędziem). W uroczystości uczestniczą zaproszeni goście: członkowie Zgromadzenia Federalnego, członkowie rządu, przewodniczący Sądu Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego, prokurator generalny, przewodniczący Centralnej Komisji Wyborczej, przedstawiciele głównych religii kraju. Wydarzenie ma dużą rangę i transmitowane jest na żywo przez telewizję państwową i radio, a więc odbiorcami są też obywatele całego kraju.

Zgodnie z definicją słownikową orędzie to „oficjalne pismo skierowane przez działacza państwowego lub społecznego (lub organizacji) do innego działacza (lub innej organizacji) związane z jakąś ważną kwestią”³. Mimo swojego znaczenia dla rosyjskiego dyskursu politycznego gatunek ten nie został jak dotąd gruntownie zbadany, analizowane były tylko oddzielne aspekty niektórych przemówień⁴. Zgodnie z klasyfikacją, zaproponowaną przez J.I. Sheigal (podział ze względu na charakter intencji⁵), orędzie do Zgromadzenia Federalnego należą do gatunków rytualnych. Ma ono charakter instytucjonalny: mówca występuje jako przedstawiciel pewnej instytucji społecznej i jako posiadacz pewnego

³ С.А. Кузнецов, *Большой толковый словарь русского языка*, Санкт-Петербург 1998, с. 932.

⁴ Zob. Е.Ю. Викторова, *Вспомогательные коммуникативные единицы в речи российских и американских президентов (на материале жанров послания)*, „Известия Саратовского университета. Новая серия. Сер.: Филология. Журналистика” 2008, вып. 2, с. 22–31; Д.В. Гусев, *Концептуально-дискурсивные структуры в послании Президента Федеральному Собранию РФ 2008 года*, „Политическая лингвистика” 2010, №3, с. 64–70; А.М. Дроздова, В.Е. Зорькин, *Некоторые размышления о значении ежегодных посланий Президента Российской Федерации Федеральному Собранию Российской Федерации*, „Юридическая мысль” 2007, № 6, с. 31–34; А.А. Сафонова, *Векторы адаптации политических текстов к условиям функционирования (на материале Посланий Президента)*, „Вестник Волгоградского государственного университета. Сер. 2, Языкознание” 2009, № 2 (10), с. 83–87; Т.И. Стеклова, *Послание президента как жанр политической коммуникации*, „Политическая лингвистика” 2012, № 3 (41), с. 58–63.

⁵ Е.И. Шейгал, *Семиотика политического дискурса*, Волгоград 2000, с. 307–325.

statusu społecznego, co określa zgodność z ustalonymi normami statusu, normami wypełnianych ról i statusu sytuacyjno-komunikatywnego⁶.

Oczywiście, jak powszechnie wiadomo, teksty oficjalnych wystąpień głowy państwa, a więc także teksty orędy do Zgromadzenia Federalnego, nie są pisane przez samych prezydentów, ale przez grupę specjalistów. A.P. Chudinov podkreśla jednak, że prezydent bierze odpowiedzialność za ich treść, wygłaszając je lub podpisując, jeśli dokument ma formę pisemną. Słuchający wystąpienia postrzegają tekst przemówienia jako należący do mówcy i będący wyrażeniem jego poglądów⁷.

Celem orędzia do Zgromadzenia Federalnego jest przedstawienie przez głowę państwa oceny sytuacji w kraju i nakreślenie priorytetów polityki wewnętrznej, którymi według prezydenta powinien kierować się rząd i parlament. Niniejsza analiza została przeprowadzona na podstawie wszystkich wystąpień prezydenta W.W. Putina (2000–2007, 2012–2016, 2018–2020). Są to teksty stosunkowo obszerne, składające się odpowiednio z 5146 wyrazów (2000 r.), 6246 wyrazów (2001 r.), 5686 wyrazów (2002 r.), 5982 wyrazów (2003 r.), 5217 wyrazów (2004 r.), 5278 wyrazów (2005 r.), 6524 wyrazów (2006 r.), 8037 wyrazów (2007 r.), 9653 wyrazów (2012 r.), 7974 wyrazów (2013 r.), 7057 wyrazów (2014 r.), 6588 wyrazów (2015 r.), 7740 wyrazów (2016 r.), 12763 wyrazów (2018 r.), 9795 wyrazów (2019 r.) i 7529 wyrazów (2020 r.). Komunikacja pomiędzy prezydentem i odbiorcami wystąpień nosi charakter ustnego monologu (choć z elementami wskazującymi na próby nawiązania dialogu ze słuchaczami), stereotypowego ze względu na formę, oficjalnego, instytucjonalnego, z dominantą informacyjną. Orędzia mają taką samą konstrukcję: powitanie i/lub zwrócenie się do uczestników uroczystości, wstęp, część główna, zakończenie, podziękowanie.

Badane koncepty „wolność” i „sprawiedliwość” znajdują swoją realizację w dyskursie politycznym w bardzo szerokim zakresie, gdyż określają podstawowe wartości, na podstawie których jest (lub powinno być) organizowane życie społeczne w każdym kraju. Mimo, iż obie wartości są tak znaczące dla dyskursu politycznego, analizowane koncepty są werbalizowane w orędziach prezydenta W.W. Putina z różną częstotliwością i nie we wszystkich przemówieniach.

Koncept „wolność” zaliczany jest przez badaczy do konstant językowych⁸. Jest on werbalizowany w analizowanych orędziach przy pomocy użycia

⁶ А.П. Чудинов, *Политическая лингвистика*, Москва 2012, с. 54.

⁷ Тамże, s. 74–75.

⁸ В. Г. Кульпина, *Свобода как ценность в русской языковой картине мира*, [w:] *Лексикон аксиологичны Словян i их сѣсiадѡв*, t. 4: *Wolność*, M. Abramowicz, J. Bartmiński (red.), Lublin – Warszawa 2019, s. 309.

rzeczownika *свобода* oraz przymiotnika *свободный*. Środkami realizacji konceptu „sprawiedliwość” są rzeczownik *справедливость* i przymiotnik *справедливый*, a także przysłówek *справедливо*.

Werbalizacje konceptu „wolność” w analizowanych orędziach w wielu przypadkach mają mało konkretny charakter: pojęcie to nie jest definiowane, a rzeczownik *свобода* wchodzi w skład dość ogólnikowych związków wyrazowych *права и свободы человека* i *права и свободы граждан*:

Никто и ничто не остановит Россию на пути укрепления демократии, обеспечения **прав и свобод человека**⁹.

Основой для достижения этих целей полагаю консолидацию общественных сил, незыблемость Конституции Российской Федерации и гарантированных **прав и свобод граждан**¹⁰.

Убеждён, конституционный каркас должен быть стабильным, и прежде всего это касается **прав и свобод человека и гражданина**¹¹.

Równie ogólnikową realizację danego konceptu stanowią liczne przykłady użycia rzeczownika *свобода* razem z rzeczownikami i związkami wyrazowymi, oznaczającymi inne wartości, ważne dla kraju i społeczeństwa:

Она сама встала на этот путь и, соблюдая все общепринятые демократические нормы, сама будет решать, каким образом – с учетом своей исторической, геополитической и иной специфики – можно обеспечить реализацию принципов **свободы и демократии**¹².

Власть не должна быть изолированной кастой. Только в этом случае создаётся прочная моральная основа для созидания, для утверждения **порядка и свободы, нравственности и гражданской солидарности, правды и справедливости, для национально ориентированного сознания**¹³.

Rzeczownik *свобода* wymieniany jest w takich sytuacjach najczęściej w połączeniu z rzeczownikiem *справедливость*:

Наш народ сражался против рабства, сражался за право жить на своей земле, за право говорить на родном языке, иметь свою государственность,

⁹ PFS, 2004, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22494>, [dostęp: 10.03.2020].

¹⁰ PFS, 2003, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21998>, [dostęp: 10.03.2020].

¹¹ PFS, 2013, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/19825>, [dostęp: 10.03.2020].

¹² PFS, 2005, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, [dostęp: 10.03.2020].

¹³ PFS, 2012, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/17118>, [dostęp: 10.03.2020].

культуру и традиции. Он сражался за **справедливость и свободу**¹⁴. Это борьба за **свободу и справедливость**¹⁵.

Prezydent zwraca także uwagę na równie ogólnikowo określone wolności obywatelskie (*гражданские свободы*), polityczne (*политические свободы*) i demokratyczne (*демократические свободы*):

Но наша позиция предельно ясна: только сильное, эффективное (если кому-то не нравится слово «сильное», скажем – эффективное) государство и демократическое государство в состоянии защитить **гражданские и политические свободы**, способно создать условия для благополучной жизни людей и для процветания нашей Родины¹⁶.

Россия должна быть и будет страной с развитым гражданским обществом и устойчивой демократией. В ней в полной мере будут обеспечены права человека, **гражданские и политические свободы**¹⁷.

Власть в России должна работать для того, чтобы сделать в принципе невозможным отказ от **демократических свобод**, а взятый экономический курс – бесповоротным¹⁸.

W analizowanych wystąpieniach W.W. Putina dany koncept jest jednak także konkretyzowany. Najczęściej werbalizowany jest w obszarach dotyczących całego państwa. Najwięcej miejsca w orędziach prezydenta poświęcono sferze gospodarki. W przemówieniach znajdują się liczne przykłady użycia związków wyrazowych typu: *экономическая свобода, свобода предпринимательства, свободное предпринимательство, свободное обращение капиталов, товаров и услуг, свободное движение капиталов, товаров, рабочей силы, свободное перемещение капиталов, товаров, услуг, трудовых ресурсов*:

Необходимо извлечь уроки из нашего опыта и признать, что ключевая роль государства в экономике – это, без всяких сомнений, защита **экономической свободы**¹⁹.

Считаю **свободу предпринимательства** важнейшим экономическим и общественно значимым вопросом. Именно вот этим – **свободой**

¹⁴ PFS, 2005, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, [dostęp: 10.03.2020].

¹⁵ PFS, 2015, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/50864>, [dostęp: 10.03.2020].

¹⁶ PFS, 2000, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21480>, [dostęp: 10.03.2020].

¹⁷ PFS, 2003, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21998>, [dostęp: 10.03.2020].

¹⁸ PFS, 2001, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21216>, [dostęp: 10.03.2020].

¹⁹ PFS, 2000, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21480>, [dostęp: 10.03.2020].

предпринимательства, расширением этой **свободы предпринимательства** – мы должны ответить на все ограничения, которые нам пытаются создать²⁰.

И здесь прежде всего выделю меры по стабилизации гражданского оборота, кардинальному расширению возможностей для **свободного предпринимательства и сферы приложения капиталов**²¹.

Ведь от того, каким станет российский парламент после 2 декабря этого года, прямо зависит исполнение наших стратегических планов: это формирование дееспособного гражданского общества, это строительство эффективного государства, обеспечивающего безопасность и достойную жизнь людей, это становление **свободного предпринимательства**²².

Создают барьеры на пути **свободного обращения капиталов, товаров и услуг**. Безобразие и позор! Кажется, что это выгодно, – на самом деле, ведет к катастрофе. В Европе столько государств договорились в Риме в 1957 году о **свободном движении товаров, людей и услуг**²³.

Мы уже вышли на качественно новый уровень взаимодействия в рамках Евразийского экономического союза, создано единое пространство со **свободным движением капиталов, товаров, рабочей силы**²⁴.

В целом необходим серьезный разговор с участием политиков, бизнеса и науки о путях содействия **свободному перемещению капиталов, товаров, услуг, трудовых ресурсов** на европейском и азиатском континентах²⁵.

Koncept „wolność” werbalizowany jest także w kontekście wolności wypowiedzi: w tekstach pojawiają się związki wyrazowe *свобода слова, журналистская свобода, свободная пресса, свободное телерадиовещание, свободные СМИ*:

Предлагаю усилить полномочия Общественной палаты в части обеспечения гражданского контроля за соблюдением телеканалами принципов **свободы слова**²⁶.

Журналистская свобода превратилась в лакомый кусок для политиков и крупнейших финансовых групп, стала удобным инструментом межклановой борьбы²⁷.

²⁰ PFS, 2015, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/50864>, [dostęp: 10.03.2020].

²¹ PFS, 2005, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, [dostęp: 10.03.2020].

²² PFS, 2007, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24203>, [dostęp: 10.03.2020].

²³ PFS, 2000, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21480>, [dostęp: 10.03.2020].

²⁴ PFS, 2015, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/50864>, [dostęp: 10.03.2020].

²⁵ PFS, 2007, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24203>, [dostęp: 10.03.2020].

²⁶ PFS, 2005, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, [dostęp: 10.03.2020].

²⁷ PFS, 2000, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21480>, [dostęp: 10.03.2020].

Свободная пресса в России тем не менее состоялась²⁸.

Мы должны создать гарантии, при которых государственное **телерадио-вещание** будет максимально объективным, **свободным** от влияния каких-либо отдельных групп и отражать весь спектр общественно-политических сил в стране²⁹.

Но без действительно **свободных СМИ** российской демократии просто не выжить, а гражданского общества – не создать³⁰.

Bardzo niewiele miejsca poświęcono wolnym wyborom (1 przykład), co może wydawać się symptomatyczne dla rosyjskiej rzeczywistości:

Говорилось о **свободных выборах**, о создании дееспособных институтов республиканской власти. И прямо скажем, немногие тогда в это верили³¹.

W zaledwie jednym przypadku wolność rozumiana jest jako suwerenność kraju:

Наша армия – современная, боеспособная. Как сейчас говорят, вежливая, но грозная. Для защиты нашей **свободы** у нас хватит и сил, и воли, и мужества³².

Jeżeli chodzi o obywateli Rosji, o wolności mowa najczęściej w kontekście zbiorowości, całego społeczeństwa (*свободное общество, свободная нация, свободные люди*):

Во-вторых, только в **свободном обществе** каждый трудоспособный гражданин имеет право на равных участвовать в конкурентной борьбе и свободно выбирать себе партнеров³³.

Только от нас сегодня зависит, сможем ли мы стать обществом действительно **свободных людей**³⁴.

²⁸ Tamże.

²⁹ PFS, 2005, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, [dostęp: 10.03.2020].

³⁰ PFS, 2000, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21480>, [dostęp: 10.03.2020].

³¹ PFS, 2003, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21998>, [dostęp: 10.03.2020].

³² PFS, 2014, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/47173>, [dostęp: 10.03.2020].

³³ PFS, 2005, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, [dostęp: 10.03.2020].

³⁴ PFS, 2004, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22494>, [dostęp: 10.03.2020].

Именно наши ценности определяют и наше стремление к росту государственной самостоятельности России, укреплению ее суверенитета. Мы – **свободная нация**³⁵.

Bardzo nieliczne realizacje konceptu „wolność” związane są z takimi pojęciami, jak wolność przemieszczania się, wolność wyznania, wolność sumienia itp. (*свободное движение граждан, свободное передвижение людей, свобода совести, политических взглядов и частной жизни, свободы веры, искания правды, творчества, труда и собственности*):

Наши предложения по перспективе развития общеевропейских процессов известны. Это – обеспечение **свободного движения граждан**³⁶.

Будем расширять своё присутствие в тех регионах, где сейчас набирают силу интеграционные процессы, где не смешивают политику и экономику, а наоборот, снимают барьеры для торговли, для обмена технологиями и инвестициями, для **свободного передвижения людей**³⁷.

От общества теперь требуют не только здравого признания права каждого на **свободу совести, политических взглядов и частной жизни**, но и обязательного признания равноценности, как это не покажется странным, добра и зла, противоположных по смыслу понятий³⁸.

Кто любит Россию, тот должен желать для неё свободы; прежде всего свободы для самой России, её международной независимости и самостоятельности; свободы для России – как единства русской и всех других национальных культур; и, наконец, – свободы для русских людей, свободы для всех нас; **свободы веры, искания правды, творчества, труда и собственности**³⁹.

Werbalizacje danego konceptu dotyczą także jednostki. W orędziach spotykamy bardzo nieliczne przykłady związków wyrazowych, takich jak *свободы личности, личная свобода*:

Наша важнейшая задача – научиться использовать инструменты государства для обеспечения свободы: **свободы личности**, свободы предпринимательства, свободы развития институтов гражданского общества⁴⁰.

³⁵ PFS, 2005, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, [dostęp: 10.03.2020].

³⁶ PFS, 2003, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21998>, [dostęp: 10.03.2020].

³⁷ PFS, 2014, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/47173>, [dostęp: 10.03.2020].

³⁸ PFS, 2013, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/19825>, [dostęp: 10.03.2020].

³⁹ PFS, 2014, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/47173>, [dostęp: 10.03.2020].

⁴⁰ PFS, 2000, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21480>, [dostęp: 10.03.2020].

Поэтому еще так трудно найти выход из ложного конфликта между ценностями **личной свободы** и интересами государства⁴¹.

Werbalizacje konceptu „справедливість” występują w analizowanych przemówieniach zdecydowanie rzadziej. Także w tym przypadku środki leksykalne służące realizacji konceptu (rzeczownik *справедливость*) często pojawiają się w tekstach obok rzeczowników i związków wyrazowych, oznaczających inne uniwersalne wartości, ważne dla społeczeństwa:

Поэтому именно государству сегодня адресованы основные общественные запросы: обеспечить гарантии **гражданских прав и справедливости**, снизить уровень насилия и социального неравенства, навести порядок в ЖКХ и так далее⁴².

Принципы **справедливости, уважения и доверия** универсальны⁴³.

Россия на деле доказала, что способна защитить соотечественников, с честью отстаивать **правду и справедливость**⁴⁴.

При этом настроены на доброжелательный, равноправный диалог, на утверждение принципов **справедливости и взаимного уважения** в международных делах⁴⁵.

Они делают его, когда понимают, что развитие страны зависит именно от них, от результатов их труда, когда стремление быть нужным, полезным ценится и поддерживается, когда каждому находится дело по призванию и по душе и, главное, когда есть **справедливость, широкое пространство для равных возможностей для работы, учёбы, инициативы и новаторства**⁴⁶.

Jak wspomniano wyżej, realizacji konceptów „wolność” i „справедливість” często używane są w orędziach razem:

Это – важнейший политический вопрос, и он прямо связан с действием в нашей государственной политике принципов **свободы и справедливости**⁴⁷.

⁴¹ PFS, 2000, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21480>, [dostęp: 10.03.2020].

⁴² PFS, 2012, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/17118>, [dostęp: 10.03.2020].

⁴³ PFS, 2016, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/53379>, [dostęp: 10.03.2020].

⁴⁴ PFS, 2014, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/47173>, [dostęp: 10.03.2020].

⁴⁵ PFS, 2016, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/53379>, [dostęp: 10.03.2020].

⁴⁶ PFS, 2019, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/62582>, [dostęp: 10.03.2020].

⁴⁷ PFS, 2005, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, [dostęp: 10.03.2020].

W odróżnieniu od wolności, sprawiedliwość jest przez prezydenta dość precyzyjnie zdefiniowana: rozumie ją on jako równe możliwości dla wszystkich obywateli:

Говоря о **справедливости**, имею в виду, конечно же, не печально известную формулу «все отнять и поделить», а **открытие широких и равных возможностей развития для всех. Успеха – для всех. Лучшей жизни – для всех**⁴⁸.

Таким образом, соблюдение принципов справедливости прямо связано с **равенством возможностей**⁴⁹.

Каждый, кто честно трудится в своём бизнесе или как наёмный работник, должен чувствовать, что государство, общество на его стороне. **Справедливость не в уравниловке, а в расширении свободы, в создании условий для труда, который приносит уважение, достаток и успех.** И, наоборот, несправедливо всё то, что ограничивает возможности, нарушает права людей⁵⁰.

Werbalizacje danego konceptu najczęściej dotyczą całego państwa i społeczeństwa (*справедливое государство, справедливое общество*):

Мы должны были найти собственную дорогу к строительству демократического, свободного и **справедливого общества и государства**⁵¹.

Во-первых, только в **свободном и справедливом** обществе каждый законопослушный гражданин вправе требовать для себя надежных правовых гарантий и государственной защиты⁵².

В-третьих, российское **государство**, если хочет быть **справедливым**, обязано помогать нетрудоспособным и малоимущим гражданам – инвалидам, пенсионерам, сиротам⁵³.

Pojęcie sprawiedliwości pojawia się w analizowanych orędziach w odniesieniu do takich obszarów, jak system polityczny, sądownictwo czy gospodarka:

Давайте подумаем отдельно над этим вопросом. Он требует детального обсуждения, рассмотрения и дискуссии. Убеждён, что всё это может

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ PFS, 2016, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/53379>, [dostęp: 10.03.2020].

⁵¹ PFS, 2005, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, [dostęp: 10.03.2020].

⁵² Tamże.

⁵³ Tamże.

сделать нашу **политическую систему ещё более справедливой**, открытой и конкурентоспособной⁵⁴.

И, как показывает практика, граждане, потерявшие надежду добиться **справедливости в суде**, ищут другие, далеко не правовые «ходы» и «выходы» и подчас убеждаются, что незаконным путем имеют больше шансов добиться по сути **справедливого решения**⁵⁵.

В основе этого было четкое понимание, что авторитет государства должен основываться не на вседозволенности и попустительстве, а на способности принимать **справедливые законы** и твердо добиваться их исполнения⁵⁶.

Какой должна стать **налоговая система** после завершения реформы? (...) Вотвторых, она должна быть **справедливой** для всех экономических агентов⁵⁷.

В конечном счете – для обеспечения большей свободы **предпринимательства и справедливого отношения к нему со стороны государства**⁵⁸.

Najwięcej werbalizacji konceptu „sprawiedliwość” pojawia się jednak w kontekście sprawiedliwości społecznej:

Прогрессивка, как бы она внешне ни смотрелась **социально справедливой**, но она этой справедливости не обеспечит. Наоборот, это будет бременем для миллионов людей со средними доходами⁵⁹.

Равные образовательные возможности – мощный ресурс для развития страны и обеспечения **социальной справедливости**⁶⁰.

На принципах **справедливости** и адресности нужно выстроить всю **систему социальной помощи**. Мы много об этом говорим, но это нужно в конце концов сделать. Её должны получать граждане, семьи, которые действительно нуждаются⁶¹.

И, естественно, для того чтобы эти взносы в течение времени не обесценивались, они должны инвестироваться и обеспечить необходимую доходность

⁵⁴ PFS, 2012, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/17118>, [dostęp: 10.03.2020].

⁵⁵ PFS, 2002, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21567>, [dostęp: 10.03.2020].

⁵⁶ PFS, 2006, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/23577>, [dostęp: 10.03.2020].

⁵⁷ PFS, 2004, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22494>, [dostęp: 10.03.2020].

⁵⁸ PFS, 2005, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, [dostęp: 10.03.2020].

⁵⁹ PFS, 2012, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/17118>, [dostęp: 10.03.2020].

⁶⁰ PFS, 2018, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/56957>, [dostęp: 10.03.2020].

⁶¹ Tamże.

и надежность. Для справедливого распределения средств между разными категориями, социальными группами населения прошу Правительство определить максимальную сумму такого софинансирования⁶².

Необходимо поддержать людей с низкими доходами, наиболее уязвимые категории граждан, перейти наконец к справедливому принципу оказания социальной помощи, когда её получают те, кто в ней действительно нуждается⁶³.

Не буду скрывать, у нас большие дискуссии шли на этот счёт. И коллеги в общем и целом, некоторые, возражают не потому, что им детей не хочется поддержать, но говорят о том, что не очень справедливо, что и люди с приличными доходами, и с маленькими доходами будут получать одинаковую поддержку от государства⁶⁴.

Koncepty „wolność” i „sprawiedliwość” zajmują ważne miejsce w dyskursie politycznym, często używane są np. w dyskursie przedwyborczym, gdyż pojęcia te są uniwersalne dla każdego społeczeństwa i mogą potencjalnie przyciągać uwagę każdego wyborcy. Analiza werbalizacji danych konceptów w orędziach prezydenta W.W. Putina wskazuje jednak, że w tym gatunku dyskursywnym nie odgrywają bardzo znaczącej roli. Ich realizacje nie są liczne (wyjątkiem jest pierwsze orędzie z 2000 r. oraz przemówienia z roku 2005 i 2014), nie występują także w każdej mowie. Traktowane są jako pojęcia blisko ze sobą związane (często wymieniane są obok siebie). Pojęcie wolności nie jest przez prezydenta definiowane, lecz sądząc z kontekstów traktowane jest jako brak zależności i możliwość decydowania o sobie i swoich działaniach (*свобода совести, свобода веры, свобода собственности, свобода политических взглядов, свободное передвижение*). Realizacje tego konceptu są w dużej części bardzo ogólne, wymieniane są albo w połączeniu z prawami człowieka/obywatela (*права и свободы человека, права и свободы граждан*), albo z innymi uniwersalnymi wartościami (*демократия, законность, независимость, равенство, нравственность, солидарность, правда*). Niektóre werbalizacje konceptu „wolność” związane są jednak z jego konkretyzacją, prezydent wskazuje obszary, w których dane pojęcie jest szczególnie ważne. Tu zdecydowanie przoduje sfera gospodarki (*экономическая свобода, предпринимательская свобода, свободное предпринимательство*). Werbalizacje konceptu „wolność” związane z obywatelami są zdecydowanie mniej liczne i dotyczą najczęściej całego społeczeństwa (*свободная нация, свободное общество, свободные люди*), w nielicznych przypadkach także jednostki. O ile przewaga tematów gospodarczych może wydawać się zrozumiała (bezpośrednimi

⁶² PFS, 2007, [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24203>, [dostęp: 10.03.2020].

⁶³ PFS, 2015, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/50864>, [dostęp: 10.03.2020].

⁶⁴ PFS, 2020, [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/62582>, [dostęp: 10.03.2020].

adresatami orędy są członkowie rządu – prezydent w przemówieniach m.in. wskazuje obszary funkcjonowania państwa, które wymagają ich działań), o tyle poświęcenie tak niewielkiej ilości miejsca problemowi wolności obywatelskich może dziwić (dzięki bezpośredniej transmisji adresatami orędy są też mieszkańcy Rosji). Koncept „sprawiedliwość” realizowany jest w omawianych orędziach rzadziej, jednak jest bardziej konkretny. Pojęcie to rozumiane jest (i definiowane w wystąpieniach wprost) jako równe szanse i możliwości dla wszystkich obywateli. Nie dziwi więc, że najczęstsze werbalizacje tego konceptu dotyczą sfery socjalnej (*социальная справедливость*).

Bibliografia

- Čudinov A.P., *Političeskaâ lingvistika*, Moskva 2012.
- Drozdova A.M., Zor'kin V.E., *Nekotorye razmyšleniâ o značeniežegodnyh poslanij Prezidenta Rossijskoj Federacii Federal'nomu Sobraniû Rossijskoj Federacii, „Ūridičeskaâ mysl”* 2007, № 6, s. 31–34.
- Gusev D.V., *Konceptual'no-diskursivnye struktury v poslanii Prezidenta Federal'nomu sobraniû RF 2008 goda*, „Političeskaâ lingvistika” 2010, №3, s. 64–70.
- Konstituciâ Rossijskoj Federacii*, [online], <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-6.htm>, [dostęp: 11.03.2020].
- Kul'pina V.G., *Svoboda kak cennost' v russkoj âzykovoju kartine mira*, [w:] *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów*, t. 4: *Wolność*, M. Abramowicz, J. Bartmiński (red.), Lublin – Warszawa 2019, s. 305–368.
- Kuznecov S.A., *Bol'šoj tolkovyj slovar' russkogo âzyka*, Sankt-Peterburg 1998.
- O Prezidente RSFSR*, [online], http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_63/, [dostęp: 11.03.2020].
- PFS, 2000 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21480>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2001 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21216>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2002 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21567>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2003 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21998>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2004 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22494>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2005 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>, [dostęp: 10.03.2020].

- PFS, 2006 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/23577>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2007 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24203>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2012 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/17118>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2013 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/19825>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2014 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/47173>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2015 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/50864>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2016 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/53379>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2018 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/56957>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2019 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/62582>, [dostęp: 10.03.2020].
- PFS, 2020 (Poslanie Federal'nomu Sobraniû), [online], <http://kremlin.ru/events/president/news/62582>, [dostęp: 10.03.2020].
- Safonova A.A., *Vektory adaptacii političeskich tekstov k usloviâm funkcionirovaniâ (na materiale Poslanij Prezidenta)*, „Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Ser. 2, Âzykoznanie” 2009, № 2 (10), s. 83–87.
- Šejgal E.I., *Semiotika političeskogo diskursa*, Volgograd 2000.
- Steksova T.I., *Poslanie prezidenta kak žanr političeskoj kommunikacii*, „Političeskaâ lingvistika” 2012, № 3 (41), s. 58–63.
- Viktorova E.Û., *Vspomogatel'nye komunikativnye edinicy v reči rossijskich i amerikanskich prezidentov: (na materiale žanrov poslaniâ)*, „Izvestiâ Saratovskogo universiteta. Novaâ seriâ. Ser.: Filologičeskâ. Žurnalistika” 2008, Vyp. 2, s. 22–31.